

DREPTUL DE AUTOR ÎN SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ SAU CUI I-E FRICĂ DE ACCESUL LA DATE?*

Vasile NEMEȘ**
Gabriela FIERBINȚEANU***

Rezumat

Rapidele evoluții tehnologice transformă modul în care sunt create, produse, distribuite și exploatare operele; apar noi modele de afaceri și noi actori, legislația relevantă trebuie să fie concepută și adaptată permanent astfel încât să nu limiteze aceste evoluții tehnologice; în vederea asigurării unei piețe performante și echitabile a dreptului de autor, „ar trebui să existe norme privind drepturile referitoare la publicații, privind utilizarea operelor sau a altor obiecte protejate de către prestatorii de servicii online care stochează și oferă acces la conținutul încărcat de utilizatori”¹; se impune „evaluarea cadrului privind drepturile de proprietate intelectuală în vederea îmbunătățirii în continuare a accesului la date și a utilizării acestora”² – toate aceste enunțuri nu reprezintă altceva decât crâmpie din tumultul transformărilor preconizate la nivel european pentru ca Europa digitală să reflecte inovarea bazată pe date fără a face rabat de la valorile sale fundamentale.

Această „convulsie”, incontestabil benefică, a ideilor a inspirat și parafrizarea titlului celebrei piese a dramaturgului american Edward Albee, Cui i-e frică de Virginia Woolf? din articolul nostru. Prezenta scriere nu își propune soluții, ci are mai degrabă rolul unui „narator” al unui act din „opera” de transformare și redefinire a regulilor juridice, economice, sociale ale societății, în contextul evoluțiilor tehnologice care dobândesc valențele unei noi realități, cu potențial de reconfigurare a relațiilor interumane.

* Studiul a mai fost publicat în Ciprian Raul Romițan, Paul George Buta (editori coordonatori), *IN HONOREM – VIOREL ROȘ, Studii de drept privat și public*, Editura Hamangiu, București, 2021, pp. 363-380.

** Conf. univ. dr. Universitatea „Nicolae Titulescu” din București – Facultatea de drept, Avocat Baroul București, E-mail: nemes@nemes-asociatii.ro

*** Asistent univ. dr. Universitatea „Nicolae Titulescu” din București – Facultatea de drept.

¹ Extras din considerentul 3 al Directivei (UE) 2019/790 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind dreptul de autor și drepturile conexe pe piața unică digitală și de modificare a Directivelor 96/9/CE și 2001/29/CE, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790&from=RO>.

² Comunicarea Comisiei Europene din 19.02.2020 – O strategie europeană privind datele [COM(2020) 66 final], disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0066&from=RO>.

Cuvinte-cheie: economia datelor, inteligența artificială, plan de acțiune privind proprietatea intelectuală, comunicare publică a operei.

Abstract

Rapid technological developments transform the way works are created, produced, distributed and exploited, new business models and new actors are emerging, the relevant legislation must be designed and adapted permanently so as not to limit these technological developments; „in order to achieve a well-functioning and fair marketplace for copyright, there should also be rules on rights in publications, on the use of works or other subject matter by online service providers storing and giving access to user-uploaded content”; is it necessary to „assess the framework for intellectual property rights with a view to further enhance data access and use” – all these statements are fragments of the expected transformation at European level in order for digital Europe to reflect data-based innovation without deviating from its fundamental values.

*These „tumultuous” ideas, indisputably beneficial, had also inspired the reference in the title to the famous play *Who’s Afraid of Virginia Woolf?* by Edward Albee. This article does not propose solutions, its aim being mostly a narrative one, describing the atmosphere of Act I of the „play” written at EU level, redefining the legal, economic, and social norms of society, in the context of technological developments with potential to reconfigure human relations in a new reality.*

Keywords: European data economy, artificial intelligence, intellectual property action Plan, data sharing, act of communication of a work to the public.

Résumé

Les évolutions technologiques rapides transforment la manière dans laquelle on crée, produit, distribue et utilise les œuvres; de nouveaux modèles d'affaires et de nouveaux acteurs surgissent, la loi pertinente doit être conçue et constamment adaptée ainsi qu'elle ne limite pas ces évolutions technologiques; afin de réaliser un marché performant et équitable pour le droit d'auteur, « il devrait également exister des règles sur les droits dans les publications, sur l'utilisation des œuvres ou autres objets protégés par les prestataires de services en ligne qui stockent et donnent accès à des contenus téléversés par leurs utilisateurs »; il s'impose aussi une « évaluation de la législation portant sur les droits de propriété intellectuelle pour continuer d'améliorer l'accès aux données et leur utilisation » – tous ces énoncés sont seulement des bribes du tumulte des transformations envisagées au niveau européen pour que l'Europe digitale reflète l'innovation basée sur des données sans, comme même faire rabat

de ses valeurs fondamentales. Cette « convulsion », sans doute bénéfique, d'idées a inspiré la paraphrase du titre de la célèbre pièce de théâtre du dramaturge américain Edward Albee, Qui a peur de Virginia Woolf ? dans notre article. Cet article ne se propose pas de suggérer des solutions, mais il joue plutôt le rôle du « narrateur » d'un acte de « l'ouvrage » de transformation et redéfinition des règles juridiques, économiques, sociales de la société, dans le contexte des évolutions technologiques acquérant les valences d'une nouvelle réalité qui pourrait reconfigurer les relations interhumaines.

Mots-clefs: *l'économie des données, l'intelligence artificielle, plan d'action pour la propriété intellectuelle, communication au public de l'ouvrage.*

1. Strategia privind viitorul digital al Europei

În cadrul direcției prioritare „Europa pregătită pentru era digitală” („A Europe fit for the digital age”) din Programul legislativ al Comisiei Europene (CE) pentru anul 2020 a fost indicată intenția de materializare a liniilor strategice menite să dea contur acestei sintagme, astfel că, la data de 19.02.2020, Comisia Europeană a lansat mai multe documente programatice care stabilesc arhitectura demersului propus: Comunicarea *Modelarea viitorului digital al Europei*; *Cartea albă privind inteligența artificială* – o abordare europeană care favorizează excelența și încrederea și Comunicarea *O strategie europeană privind datele*³.

Obiectivele enunțate de Comisia Europeană în documentele menționate au în vedere: implementarea noilor oportunități de comunicare și business furnizate de tranziția digitală și deplasarea spre tehnologiile viitoare cu potențial inovativ, transformări care ar putea asigura Uniunii Europene poziția de lider digital la nivel global; elaborarea unei strategii europene privind datele care să reglementeze accesul la această resursă reutilizabilă în economia digitală; proiectarea în domeniul inteligenței artificiale (AI) a unui ecosistem centrat pe individ (*human centric*), bazat pe respectarea valorilor europene, a drepturilor fundamentale și a limitelor de ordin etic, menit să asigure integrarea orizontală, coerentă, a beneficiilor oferite de AI.

În ceea ce privește strategia europeană privind datele, prin crearea unei piețe unice în acest domeniu, datele vor putea circula liber pe teritoriul Uniunii Europene și în toate sectoarele în beneficiul profesioniștilor, administrațiilor publice, cetățenilor care vor avea acces la informațiile rezultate din datele fără caracter personal, care ar trebui să fie puse la dispoziția

³ Disponibile la https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-data-strategy_en.

tuturor. Ca instrument legislativ propus de această strategie, Comisia Europeană a elaborat în noiembrie 2020 Propunerea de Regulament privind guvernanta datelor la nivel european (Legea privind guvernanta datelor)⁴ care completează Directiva (UE) 2019/1024 privind datele deschise și reutilizarea informațiilor din sectorul public (sau Directiva privind datele deschise)⁵.

De asemenea, la nivelul Parlamentului European, s-au cristalizat până la acest moment mai multe inițiative care privesc propuneri de acte ale Uniunii (potrivit art. 47 din Regulamentul de procedură al Parlamentului European) în materia AI și a strategiei europene privind datele, materializate în conținutul a trei rapoarte cu potențial ridicat de analiză în domeniul AI, și anume, raportul referitor la drepturile de proprietate intelectuală pentru dezvoltarea tehnologiilor din domeniul inteligenței artificiale(2020/2015), cel care privește cadrul aspectelor etice legate de inteligența artificială, robotică și tehnologiile conexe (2020/2012) și raportul vizând regimul de răspundere juridică ce va caracteriza implementarea inteligenței artificiale (2020/2014)⁶, respectiv în cel al propunerii de raport aflat încă în dezbateră Comisiei pentru industrie, cercetare și energie (ITRE) referitor la o strategie europeană privind datele⁷.

2. Protecția datelor cu caracter personal vs. protecția bazelor de date

Efectele generale⁸ pe care piața datelor – adică piața pe care au loc schimburi de date digitale sub formă de produse sau servicii derivate din date primare (generare, colectare, stocare, prelucrare, distribuire, analiză, elaborare, livrare și exploatarea datelor cu ajutorul tehnologiilor digitale) – le are asupra economiei în ansamblu au fost explorate încă din anul 2017, an în care Comisia Europeană propunea ca obiective în Comunicarea sa „Construirea unei economii europene a datelor”⁹, mărirea volumului de date disponibile și utilizate, promovarea unor modele noi de afaceri în sectorul datelor și îmbunătățirea condițiilor de acces la date și a dezvoltării unor instrumente de cercetare analitică a datelor în Uniunea Europeană.

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0767&from=EN>.

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L2019.172.01.0056.01.ENG>.

⁶ Disponibile la <https://www.europarl.europa.eu/>.

⁷ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/ITRE-PR-657163_RO.html.

⁸ Pe larg despre scenariile economiei datelor în cadrul studiului European Data Market, SMART 2013/0063, IDC, 2016.

⁹ COM(2017) 9 final, disponibilă la [COM_2017_0009_FIN.RO.N.1.RO_ACT_part1_v2.docx](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:COM_2017_0009_FIN.RO.N.1.RO_ACT_part1_v2.docx) (europa.eu).

Tipurile de date avute în vedere sunt atât cele cu caracter personal (pentru circulația cărora se va ține cont de exigențele impuse de cadrul normativ de protecție a datelor, în special Regulamentul general privind protecția datelor), cât și cele fără caracter personal, un loc important în analiză fiind rezervat datelor generate de calculatoare, deci create fără intervenția directă a omului (prin intermediul unor procese, aplicații sau servicii informatice sau prin intermediul unor senzori care prelucrează informațiile primite de la echipamente, software-uri sau aparate reale sau virtuale).

Dacă datele generate de calculatoare permit identificarea unei persoane fizice (cum ar fi datele de localizare din aplicațiile mobile), se va considera că datele respective au caracter personal, consecința fiind că până la anonimizarea deplină a acestora se vor aplica toate normele privind datele cu caracter personal. Una dintre problemele practice sesizate de această comunicare a reprezentat-o situația datelor primare generate de calculatoare, acestea nefiind protejate prin drepturile de proprietate intelectuală existente, întrucât nu se consideră că ar fi rezultatul vreunui efort intelectual și/sau că ar avea vreun grad de originalitate. Directiva 96/9 (CE) privind protecția juridică a bazelor de date¹⁰ consacră dreptul producătorilor de baze de date de a interzice extragerea și/sau reutilizarea ansamblului sau a unei părți substanțiale a conținutului unei baze de date și poate oferi protecție numai în condițiile în care pentru crearea unei baze de date sunt necesare investiții substanțiale pentru obținerea, verificarea sau prezentarea conținutului său.

De asemenea, Directiva (UE) 2016/943 privind protecția know-how-ului și a informațiilor de afaceri nedivulgate (secrete comerciale) împotriva dobândirii, utilizării și divulgării ilegale¹¹ va asigura protecția secretelor comerciale împotriva dobândirii, utilizării și divulgării lor ilegale, însă pentru ca datele să fie considerate „secret comercial”, trebuie să se ia măsuri de păstrare a confidențialității informațiilor care constituie „capitalul intelectual al întreprinderii”. Problema este rezolvată de cele mai multe ori prin intermediul contractelor, acordurilor voluntare sau acordurilor-cadru sectoriale, care însă nu sunt întotdeauna suficiente pentru asigurarea unor rezultate favorabile inovării și pentru facilitarea accesului nou-veniților pe piață, pentru că părțile nu au aceeași putere de negociere.

Situația întâlnită în practică, potrivit analizei CE, relevă existența unui control *de facto* al furnizorilor de servicii asupra datelor generate de calculatoarele lor, chiar dacă acele calculatoare se află în proprietatea utilizatorilor, aceștia din urmă fiind împiedicați să autorizeze utilizarea datelor de către o altă parte, prin intermediul unor contracte exclusive de exploatare a datelor. Un scenariu cu caracter exemplificativ poate fi reprezentat de

¹⁰ Publicată în J.O. L 77 din 27 martie 1996.

¹¹ Publicată în J.O. L 157 din 15 iunie 2016.

cazurile în care este necesară întreținerea dispozitivelor moderne în cadrul cărora producătorii încorporează senzori și anumite date pentru a le permite o mentenanță predictivă, aceștia având interesul furnizării de servicii de reparații sau întreținere a dispozitivelor produse. În situația în care utilizatorul dispozitivului ar dori să apeleze la serviciile unui furnizor independent, pentru reparații sau întreținere, acest lucru nu va fi posibil în cazul în care informațiile controlate de producător nu sunt puse la dispoziția „concurrentului”.

Fiind interesată de introducerea unui cadru al UE privind accesul la datele generate de calculatoare, Comisia a lansat în dezbatere ipoteza consacării legale a drepturilor „producătorului de date” (proprietarul sau utilizatorul pe termen lung), caz în care posesorul dispozitivului ar putea beneficia de dreptul de a utiliza date fără caracter personal și de dreptul de a autoriza utilizarea acestora. Scopul exprimat al unei asemenea abordări este ca situația juridică a producătorului de date să fie clară și ca respectivul producător să dispună de o mai mare libertate de decizie, prin faptul că utilizatorilor li se oferă posibilitatea de a-și utiliza datele și de a contribui astfel la deblocarea datelor generate de calculatoare.

De asemenea, a fost propusă și analiza oportunității unui acces contra cost pentru deținătorii de date (fabricanții sau furnizorii de servicii) prin elaborarea un cadru normativ care să se bazeze pe introducerea unor clauze echitabile, rezonabile și nediscriminatorii (FRAND), și prin care deținătorii de date să ofere contra cost accesul la datele pe care le dețin, după anonimizarea acestora. Rezultatele dezbaterilor din mediul academic și al consultărilor care au succedat Comunicării Comisiei privind constituirea unei economii europene a datelor au analizat relevanța și impactul unui proces de *primenire* a normelor privind proprietatea intelectuală, mai exact necesitatea introducerii unui nou drept privind „proprietatea, accesul și utilizarea/reutilizarea datelor”.

3. Regimul juridic al datelor. „Proprietatea” asupra datelor personale și drepturile sui-generis asupra bazelor de date

Anterior prezentării acestor concluzii considerăm utilă creionarea unor repere suport consacrate de legislația europeană cu privire la noțiunea și regimul juridic care caracterizează datele. Se cuvine a aminti în primul rând, având în vedere apartenența subiectului tratat la arhitectura Pieței interne a Uniunii, dispozițiile Titlului II – Libera circulație a mărfurilor (art. 28-art. 37) din Partea a treia (Politicele și acțiunile interne ale Uniunii) a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), care se referă la ansamblul schimburilor de mărfuri și produse.

Referindu-se la noțiunea de „bunuri”, Curtea Europeană de Justiție (C.J.U.E.) a subliniat în jurisprudența sa¹² că acestea implică produse care pot fi evaluate în bani și care pot face obiectul tranzacțiilor comerciale. Putem însă considera că libera circulație a mărfurilor, deși presupune tangibilitatea produselor, include și circulația datelor în domeniul de aplicare, cu atât mai mult cu cât, spre exemplu, electricitatea sau gazele pot circula indiferent de manifestarea lor fizică concretă, cu aplicarea aceluiași principii (obiect al tranzacției comerciale, evaluabil în bani).

De asemenea, art. 56 TFUE interzice restricțiile privind libera prestare a serviciilor în cadrul Uniunii, art. 57 TFUE definind serviciile ca prestații furnizate în mod obișnuit în schimbul unei remunerații, în măsura în care nu sunt reglementate de dispozițiile privind libera circulație a mărfurilor, a capitalurilor și a persoanelor. În opinia autorilor, în categoria serviciilor sunt incluse și serviciile societății informaționale, acestea fiind bazate fără dubiu și pe circulația datelor.

Legislația secundară a Uniunii oferă, de asemenea, prevederi care normează tratamentul juridic al datelor. Spre exemplu, Regulamentul (UE) 2016/679 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor, GDPR)¹³, consacră în cadrul art. 17 dreptul la ștergerea datelor („dreptul de a fi uitat”), persoana vizată având dreptul de a obține din partea operatorului ștergerea datelor cu caracter personal care o privesc, fără întârzieri nejustificate (se poate asimila cu un drept de dispoziție „absolut”) sau dreptul la portabilitatea datelor (art. 20 GDPR), care, acordând persoanei vizate capacitatea de a decide cu privire la prelucrarea și accesul la date, depășește acordul de voințe inițial și conturează posibilele caracteristici ale unui „drept de proprietate asupra datelor”.

Directiva 2002/58/CE privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor publice (Directiva asupra confidențialității și comunicațiilor electronice)¹⁴ completează și ea informația care ar putea alcătui codul genetic al proprietății datelor. Acest instrument legislativ armonizează normele interne ale statelor membre în vederea asigurării unui nivel echivalent de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale, mai ales a dreptului la confidențialitatea datelor personale, în domeniul prelucrării de date personale în sectorul comunicațiilor electronice și a liberei circulații a acestor date și a serviciilor și echipamentelor de

¹² C.J.U.E., cauza C-7/68, *Comisia c. Italia*, Hotărârea din 10 decembrie 1968, EU:C:1968:51.

¹³ Publicat în J.O. L 119 din 4 mai 2016.

¹⁴ Publicată în J.O. L 201 din 31 iulie 2002, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002L0058&from=EN>.

comunicații electronice în interiorul Comunității. Directiva propune în cadrul art. 2 lit. b) și o definiție a datelor de transfer (orice date prelucrate în scopul transmiterii comunicației printr-o rețea de comunicații electronice sau în vederea facturării), instituind cadrul legal al prelucrării și stocării acestora de către furnizorul rețelei de comunicații publice sau al serviciilor publice de comunicații electronice¹⁵.

Merită reținută și Directiva 96/9/CE privind protecția juridică a bazelor de date¹⁶ care admite în considerentul 4 faptul că, deși protecția bazelor de date prin intermediul dreptului de autor există sub diferite forme în statele membre, în conformitate cu legislația sau jurisprudența acestora (dreptul de autor constituind o formă corespunzătoare de drept exclusiv pentru autorii de baze de date), atât timp cât neconcordanțele persistă în legislația statelor membre în ceea ce privește domeniul de aplicare și condițiile de protecție, aceste drepturi de proprietate intelectuală nearmonizate pot avea ca efect împiedicarea liberei circulații a mărfurilor și serviciilor în Comunitate. De asemenea, potrivit considerentului 18, atunci când un autor sau un titular al unui drept conex autorizează inserarea unora din operele sau prestațiile sale într-o bază de date¹⁷ în executarea unui contract de licență neexclusivă, un terț poate exploata aceste opere sau aceste prestații după ce a obținut autorizația necesară de la autor sau de la titularul de drepturi conexe, fără ca dreptul *sui generis* al producătorului bazei de date să fie invocat, cu condiția ca aceste opere sau prestații să nu fie extrase din baza de date sau reutilizate pornind de la aceasta.

Directiva definește în art. 1 alin. (2) „bază de date” ca fiind o culegere de opere, de date sau de alte elemente independente, dispuse sistematic sau metodic și accesibile în mod individual prin mijloace electronice sau de altă natură și stabilește că bazele de date care, prin alegerea sau dispunerea elementelor, constituie o creație intelectuală proprie a autorului, sunt protejate ca atare de dreptul de autor, protecția bazelor de date prin dreptul de autor, nefiind extinsă însă și la conținutul lor astfel că nu se aduce

¹⁵ Directiva asupra confidențialității și comunicațiilor electronice va fi abrogată însă până la acest moment, poziția Consiliului UE asupra Propunerii de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind respectarea vieții private și protecția datelor cu caracter personal în comunicațiile electronice și de abrogare a Directivei 2002/58/CE (Regulamentul privind viața privată și comunicațiile electronice) nu a fost finalizată (pe larg despre stadiul propunerii de Regulament a se vedea în raportul de progres din 23 noiembrie 2020 elaborat de Președinția germană a Consiliului UE, disponibil la <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13106-2020-INIT/en/pdf>).

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996L0009&from=ES>.

¹⁷ Termenul „bază de date” se aplică și programelor de calculator utilizate pentru crearea sau pentru funcționarea unei baze de date, aceste programe fiind protejate prin Directiva 2009/24/CE privind protecția juridică a programelor pentru calculator (codificare), publicată în J.O. L 111 din 5 mai 2009.

atingere drepturilor care continuă să aibă incidență asupra conținutului menționat (art. 3). Poate avea calitate de autor al unei baze de date persoana fizică sau grupul de persoane fizice care au creat baza sau, atunci când legislația statului membru vizat autorizează acest lucru, persoana juridică considerată de această legislație ca fiind titularul dreptului.

Autorul unei baze de date beneficiază, în ceea ce privește expresia acestei baze care poate face obiectul unei protecții prin dreptul de autor, de dreptul exclusiv de a executa sau de a autoriza: reproducerea permanentă sau provizorie, totală sau parțială, prin orice mijloc și sub orice formă; traducerea, adaptarea, dispunerea și orice altă transformare; orice formă de distribuție către public a bazei de date sau a copiilor acesteia. Prima vânzare a unei copii a bazei de date în cadrul Comunității de către titularul dreptului sau cu consimțământul acestuia epuizează dreptul de a controla revânzarea acestei copii în cadrul Comunității; orice comunicare, expunere sau reprezentare publică, toate aceste acte fiind permise și pentru utilizatorul legitim al unei baze de date sau al unei copii a acesteia fără autorizarea autorului bazei de date (art. 5 și art. 6).

Pe de altă parte, conform art. 7, statele membre prevăd și pentru producătorul unei baze de date dreptul de a interzice extragerea și reutilizarea ansamblului sau ale unei părți substanțiale, evaluată calitativ sau cantitativ, a conținutului acesteia, atunci când obținerea, verificarea sau prezentarea acestui conținut atestă o investiție substanțială din punct de vedere calitativ sau cantitativ, acest drept aplicându-se în mod independent de posibilitatea ca baza de date să fie protejată prin dreptul de autor sau prin alte drepturi. Subliniem însă că Directiva 96/9/CE, prin recunoașterea existenței unui drept de a împiedica extragerea și reutilizarea neautorizate ale ansamblului sau ale unei părți substanțiale de opere, date sau elemente dintr-o bază de date, nu furnizează ocazia creării unui drept nou asupra acestor opere, date sau elemente în sine.

Revenind în planul concluziilor, considerăm că, deși nu există legislație specifică aptă să abordeze proprietatea asupra datelor la nivel supranational, se poate observa că, pe de o parte, legislația europeană recentă reflectă puternic creșterea relevanței datelor și a circulației acestora, mai ales în plan economic și, pe de altă parte, că regimul juridic al datelor permite o comparație cu regimul bunurilor corporale, astfel că nu trebuie eliminată din analiza posibilității conturării unui concept paneuropean de proprietate asupra datelor. Literatura de specialitate¹⁸ cercetează în acest

¹⁸ W. Kerber, *A New (Intellectual) Property Right for Non-Personal Data? An Economic Analysis*, GRUR Int 2016, p. 989; J. Drexler, R. Hilty (et al.), *On the Current Debate on Exclusive Rights and Access Rights to Data at the European Level*, Max Planck Institute for Innovation and Competition Position Statement (16 August 2016), p. 12; A. Boerding, N. Culik, C. Doepke, T. Hoeren, T. Juelicher, C. Roettgen, M.V. Schoenfeld, *Data Ownership – A Property Rights Approach from a European Perspective*, 11 J. Civ. L. Stud. (2018);

sens oportunitatea introducerii unui drept al producătorului de date cu obiectivul de a facilita tranzacțiile cu date generate automat – date fără caracter personal sau date anonimizate. Potrivit raportului referitor la drepturile de proprietate intelectuală pentru dezvoltarea tehnologiilor din domeniul inteligenței artificiale elaborat de Comisia pentru afaceri juridice a Parlamentului European, dezvoltarea, introducerea și utilizarea tehnologiilor legate de AI, precum și dezvoltarea economiei datelor la nivel mondial necesită abordarea unor aspecte tehnice, sociale, economice, etice și juridice importante în diferite domenii de politică, inclusiv în cel al drepturilor de proprietate intelectuală. Același raport a stabilit că este necesară eliminarea barierelor juridice inutile, pentru a nu se împiedica dezvoltarea sau inovarea în domeniul economiei datelor în curs de dezvoltare a Uniunii, astfel că se impune realizarea unei evaluări a impactului în ceea ce privește protecția drepturilor de proprietate intelectuală în contextul dezvoltării tehnologiilor AI.

4. Inteligența artificială – un nou subiect de drept?

Raportul citat subliniază necesitatea de a se evalua, în acest context, dacă normele Uniunii privind proprietatea intelectuală constituie un instrument adecvat pentru protecția datelor, inclusiv a datelor sectoriale necesare pentru dezvoltarea AI, reamintind că datele structurate, cum ar fi bazele de date, care beneficiază de protecția proprietății intelectuale, nu pot fi considerate, în mod normal, date. Deși raportul consideră că instituirea unui mediu favorabil creativității și inovării prin încurajarea utilizării tehnologiilor AI de către creatori nu trebuie să se facă în detrimentul intereselor creatorilor umani, și nici în cel al principiilor etice ale Uniunii, se poate ridica în context și problema creațiilor artistice generate în întregime de AI dacă privim lucrurile prin prisma rezultatului creației¹⁹.

Raportul nu explorează însă un asemenea teritoriu, deși ia act de faptul că autonomizarea procesului creativ de generare de conținut de natură artistică poate ridica probleme legate de dreptul de proprietate intelectuală care acoperă un asemenea conținut, limitându-se în acest sens la a observa că nu ar fi oportun să se dorească dotarea tehnologiilor AI cu personalitate juridică.

R. Bethencourt, A. Masferrer, *Developing the Civil Law of Incorporeal Things*, 12 J. Civ. L. Stud. (2019); C. Donewald, M. Fenwick, P. Jurcys, A. Smaliukas, *Ownership of User-Held Data: Why Property Law Is the Right Approach* (October 1, 2020).

¹⁹ Avem în vedere tabloul „The Next Rembrandt”, generat de tratamentul digitalizat a 346 de lucrări ale pictorului, astfel încât acestea să poată fi procesate prin intermediul inteligenței artificiale, pe larg <https://www.nextrembrandt.com/> și J. Gillotte, *Copyright Infringement in AI-Generated Artworks* (June 2020), UC Davis Law Review, Vol. 53, No. 5, 2020, disponibil la SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3657423>.

Impactul utilizării tehnologiilor bazate pe AI face, așa cum era de așteptat, și obiectul preocupărilor Organizației Mondiale a Proprietății Intellectuale, la nivelul acestei entități fiind inițiate „Dialogurile OMPI privind proprietatea intelectuală și AI”, aflate în mai 2020, deja la cea de-a doua sesiune. Documentul de dezbatere²⁰ dedicat acestei sesiuni antamează, pe lângă dialogul legat de noi drepturi de proprietate intelectuală asupra datelor, și probleme ivite în practică, respectiv în procedura cererilor de brevete prin care se solicită protecția invențiilor al căror autor nu este o persoană fizică, ci inteligența artificială, o astfel de solicitare fiind supusă deja analizei Oficiului European de Brevete în anul 2018 (European Patent Office, EPO).

La 21.02.2020, EPO a motivat refuzul admiterii²¹ unei asemenea cereri în care se indica sistemul conectiv DABUS ca autor al invenției, considerând că interpretarea cadrului juridic al sistemului european de brevete nu poate duce decât la concluzia că inventatorul desemnat într-un brevet european trebuie să fie o persoană fizică. De asemenea, Oficiul a remarcat că înțelegerea termenului inventator ca referindu-se la o persoană fizică pare a fi un standard aplicabil la nivel internațional, diferite instanțe naționale pronunțându-se în acest sens. A mai explicat EPO că desemnarea unui inventator este obligatorie în cadrul unei cereri de brevet pentru a produce o serie de consecințe juridice, în special legate de legitimitatea și drepturile conferite de statutul de inventator și de modalitatea efectivă de exercitare a drepturilor conferite. În acest sens, inventatorul trebuie să aibă personalitate juridică, de care sistemele sau mașinile bazate pe AI nu se bucură.

Din dorința de a menține o urmă de îndoială totuși asupra deciziei EPO vom reda și argumentele aplicantului. Astfel, în opinia acestuia, sistemul bazat pe AI a identificat noutatea ideii înaintea unei persoane fizice, astfel că ar trebui să fie recunoscut ca inventator, pe când solicitantul brevetului, în calitate de proprietar al acestui sistem, are mai degrabă poziția unui „cesionar” al oricăror drepturi de proprietate intelectuală create de această mașină. Acest raționament este conform cu scopul sistemului de brevete, de a stimula divulgarea informațiilor, comercializarea și dezvoltarea invențiilor.

În opinia solicitantului, recunoașterea mașinii ca inventator ar facilita protecția drepturilor morale ale inventatorilor umani pentru recunoașterea muncii creatorului mașinii. Deși sistemele AI nu pot avea drepturi de proprietate, acest lucru nu poate împiedica recunoașterea lor ca autori ai unei invenții, cu precădere în considerarea faptului că inventatorul trebuie să fie determinat înainte de stabilirea drepturilor. Solicitarea ca inventatorul

²⁰ Disponibil la adresa https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ip_ai_2_ge_20/wipo_ip_ai_2_ge_20_1_rev.pdf.

²¹ Decizia este disponibilă la adresa <https://register.epo.org/application?documentId=E4B63SD62191498&number=EP18275163&lng=en&npl=false>.